

הרב גורן- כיבוש חברון

שאלתי את מפקד החטיבה "מתי אנו יוצאים לחברון למען אוכל לדבר עם החיילים, בטרם יוצאים". "עליך לקום בשעה שלוש" – אמר – "כל החיילים יהיו מרוכזים ותוכל על גבי טנק, עם רמקול ניד, לדבר עם החיילים". ישנתי מ – 02:00 עד ל – 02:45. רק בסביבות 05:00 התאפשר לי לדבר עם הכוחות.

היה כבר אור, דיברתי עם החי"ר, עם השריון, וכל הכוחות המרוכזים: "חיילים ולוחמים, ברצוני להגיד לכם שני דברים, אנו עומדים היום לשחרר את העיר השנייה בקדושתה בארץ – ישראל – עיר האבות, עיר שבה מלכות דוד נוסדה, עיר האבות שקדושתה מיד אחרי ירושלים, והיסטורית, אף, קדמה לירושלים. נגד מי אנו הולכים להילחם? נגד המרצחים המסוכנים ביותר בארץ – אלה אשר תכננו את כל הפוגרומים, אתה שפגעו ורצחו חיילים ישראלים, כאן על הגבעה עליה אנו עומדים, בדם קר, אחרי שנכנעו וחתמו על כתב כניעה והניפו דגל לבן, כולם כצאן לטבח, ללא נקיפות מצפון ולא קברו אותם, ואני הייתי צריך לאספם מעמדוניהם, לקבורה שנתיים אח"כ. כנגד אלו הנכם הולכים להילחם. אלה שונאי ישראל הגדולים ביותר שיש לנו בארץ זו. בשם ה' תלחמו ותצליחו".

לא התפללתי באותו בוקר כי חשבתי כי אני אתפלל במערת המכפלה. אז קבעתי עם המח"ט להיצמד אל המג"ד צביקה עופר ז"ל, שהיה צריך לפרוץ לחברון. צביקה עופר היה עתיד להיות מושל חברון, עתיד לההרג במרדפים בבקעה. "הגדוד" – הסביר המח"ט – "יתפרש לאורך הכביש לחברון" והציע להיצמד לכח הזה ולמפקדו. אני מחפש את צביקה עופר ולא מוצא אותו. התגנב בליבי החשש שהמח"ט מבקש להיות הראשון לפרוץ לחברון להשאיר אותנו מאחוריו. **אני לא אוהב להיגרר אחרי מישהו אני אוהב להיות הראשון.** אני הבטחתי לעצמי את זאת כבר בשנים עברו.

עם הנהג שלי החילותי לנסוע במכונית שלי, שהייתה מצוידת באזעקה. בעזרתה הצלחתי לעבור את כל המחסומים. ירדתי עם המכונית בליווי הג'יפ שלי. ראיתי טור של טנקים, של חי"ר, טור ג'יפים והסיירת, תוך שאני חולף על פניהם בהתקדם המכונית שלי לעבר חברון – הסירנה מאוד סייעה בידי. נהגי הסב תשומת ליבי כי אנו הראשונים בטור לעבר חברון. עודדתי אותו, שמא הוא מפחד. (כשהגענו ליד חלחול בדרך, כל הדגלים המונפים היו לבנים. לא היה דגל ירדני אחד מתנופף. בהגיענו לחלחול על בית בן שלוש קומות התנופף דגל ירדני. אמרתי – "איזו חוצפה!" הוריתי לנהג לעצור. "אעלה למעלה" – אמרתי – "ואסיר את הדגל הירדני". השיב לי: "עלולים להרוג אותך הרב גורן, אלוף בצה"ל, אני אוריד את הדגל והרב יחפה עלי". אמרתי לו: "לא, לא, אתה עוד צעיר, עוד לא הקמת בית

בישראל. אני ממילא מבוגר ולך יש עוד זמן לחיות". עליתי על הגג, הורדתי את הדגל תוך חיפוי מלמטה. **הדגל הירדני בביתי, באוסף המפורסם שלי.**

המשכנו ונכנסנו לתוך חברון. ומצאנו את עצמנו ברחוב הראשי של מבואות חברון. מכל המרפסות, הונפו סמרטוטים לבנים, סדינים לבנים, איש לא היה ברחובות, הם קבעו לעצמם עוצר; חברון שוחררה ללא יריות, זולת היריות שאני יריתי. לקחתי את העוזי שלי ויריתי כמה צרורות, להודיע כי חברון שוחררה והיא בידנו. כשירינו, המעט שהיו במרפסות התחבאו ותפסו מחסה. ירינו להודיע לשמים, כי אנו בחברון ותו לא.

הדבר ארע בלב חברון, בצומת השוטר, ברחוב הראשי בחברון, אמרתי בלבי – **הדבר הראשון שעלינו לעשות זה לנסוע למערת המכפלה, יש לי חשבון עם מערת המכפלה.** אבל שכחתי את הדרך אליה במיוחד ששינו את הדרכים בתוך חברון. לפתע ניבט מבעד לחלון נער ערבי, אמרתי לו לבוא אלי. משהביע חשש פיתיתי אותו בשוקולד ושאלתי אותו היכן "קבר איברהים"? אמר לי שיראה לי את המקום, אך בקשני להחזירו לביתו, שכן, אלו רגעי עוצר. השבתי בהן. לקחתי במכונית ונסענו הישר למערת המכפלה. בהגיענו התרגשות גדולה אחזה בי, במיוחד משהגעתי ל"מדרגה השביעית" הידועה לשמצה. עליתי עד למעלה בצד הצפוני של המערה – נתברר לי, שהשער סגור. דפקתי בדלת בחוזקה. "אפתח אל באב" הוריתי, "פתחו את הדלת". חשדתי שיש בתוך המערה ערבים. הם לא יפקירו את המערה וישאירוה ריקה כך. שמעתי קול האומר מבפנים: "מפיש מפתח" – אין לנו מפתח. הכיצד אין לכם מפתח ואתם נמצאים בפנים?! – חשדתי. שאלתי "מי סגר אתכם מבחוץ?" לאחר מכן נתחוויר לי כי הדלתות ננעלו מבפנים ע"י בריחים. למעשה יכלו לפתוח את הבריחים ללא כל מפתח. שוב הוריתי "פתחו את הדלת", לא שמעתי כל מענה. **ואז פתחתי באש על מנעול השער.** עד היום אפשר לראות את החורים על דלת השער שנורתה.

כך – חשבתי – נפרץ המנעול, אלא שהיו בריחים שמנעו את פתיחת הדלת. "אין קול ואין עונה ואין קשב" לנוכח היריות שיריתי. התחלתי לעשות סיבובים מסביב למערה שמא ימצא חלון, דרכו אוכל להיכנס. כל החלונות היו סתומים. לא רציתי לפרוץ שמשות. הייתי גם עלול בכך להודיע מהיכן אני נכנס. חששתי שמא ישנו מלכוד או דבר דומה זכרתי את מערת המכפלה. כל סיבובי וחיפושי לא הועילו. שערים נעולים, סורגים מכל עבר, חיילי צה"ל עוד לא הגיעו, הייתי יחידי עם הנהג שלי.

רציתי, עד מאוד, לתלות דגל על מערת המכפלה. הגעתי לחברון בסביבות 06:00 בבוקר. הדבר נמשך עד קרוב ל 08:00 ועוד לא התפללתי ורציתי להתפלל בתוך המערה. סבלנותי החלה לפקוע. פתאום מצאנו ברזל שעמו

נסינו להפיל את השערים. לא צלח הדבר בידנו. לבסוף שמענו טרטור של טנק. היה זה הטנק הישראלי הראשון. היה להם מוט ברזל. הוצאנו את השערים מציריהם והפלנום. מצאנו שני ערבים. אחד מחזיק צרור מפתחות גדול, כעסתי עד מאוד. הנהג שלי אמר כי יש להרוג את האויב הזה. אמרתי לו: "יום גדול היום, יום של תשועה, לא יישפך דם במערה". הנהג סטר על לחייהם על שלא פתחו את המערה.

לקחתי את צרור המפתחות – השמור בידי – הנחתי תפילין ותקעתי בשופר. קראתי פרשת "חיי שרה" – פרשת קניית מערת המכפלה. בתום התפילה הגיעו שני שליחי ראש העיר ג'עברי, שמע כי מצויים קצינים רמי דרג – ביניהם אלוף – והוא מבקש להיכנע. השבתי כי במערת המכפלה – מקום קדוש – אין אדם נכנע לאדם, כולנו נכנעים לקב"ה. ושנית מספיק שתיכנע לרב סרן, אין סיבה שתיכנע לאלוף... **בבוא הזמן אסור על הערבים להיכנס במשך 40 יום, טענתי בפניהם שהם גרשו אותנו מהמערה 1200 שנה, הם לא יורשו להיכנס 40 יום.**

במשך תקופה זו קיפלתי את כל רכוש הואקף והשבתי לבעליו; כמו כן הכנסתי את "חיל הנדסה" לערוך שינויים במערה... פנינו לעירייה שם מצאנו המג"ד צביקה עופר ז"ל הי"ד. ראש העיר והקאדי של חברון היו מצויים שם, כמו כן, מזכיר העירייה, בנוכחות חיילים, מנסחים את כתב הכניעה. ניסחו אותה בערבית. משתרגמו לאנגלית – לא מצא הנוסח חן בעיניי שכן הדבר לא הזכיר כניעה ללא תנאי, ועל כן הוריתי לנסח כתב כניעה ללא תנאי. שאלתי את ג'עברי אם הוא מסכים לחתום. השיב כי אין לו ברירה. אמרתי שיש לו בהחלט ברירה – לא לחתום. וכמובן שעדיף לחתום. בידי מצויה הטיוטה הראשונה של כתב הכניעה. אמנם אין זה בסמכות של רב ראשי לצה"ל לנהל דו שיח בהקשר לכניעה אלא שהייתי בעל הדרגה הגבוהה ביותר. צביקה עופר ז"ל היה סגן אלוף. על כל פנים שמעו לקולי, לא נשאלה שאלה מעין זו כמו בידי מי הסמכות. היינו בתקופה מיוחדת במינה: שבנו לחבלי ארץ אבות.

בעודי מכין את כתב הכניעה, ראיתי כי ג'עברי מאוד מפחד. לדבריו היה משוכנע כי יוציאוהו להורג... על סמך זה שהיה מפקד כוחות הבלתי סדירים החברונים, במלחמת השחרור ועל סמך האפשרות, כי נטל חלק ברצח 164 חיילי גוש עציון, שנכנעו. אלא שעובדתית ידוע כי הציל 11 חיילי צה"ל. מספר שבועות לאחר מכן כבר נתקיימה חתונה לנוכח מערת המכפלה – חתונה של 8 חיילים. ג'עברי ביקש ממני, באותו מעמד, מזכרת. נתתי לו "תפילה לפני יציאה לקרב". שהכנו לקראת פרוץ מלחמת ששת הימים. **ביקש שאחתום בצד השני. כתבתי: "כן יאבדו כל אויביך ה...".**

מששאלתי את ג'עברי על ארועי אמש – ערב שחרור חברון – השיב "ישבנו ישיבה לילית – ננקטו שלוש דעות: דעה אחת אמרה להילחם עד טיפת הדם האחרונה נגד צה"ל – אם כי ידעו כי המלחמה אבודה עבורנו; דעה שנייה סברה לברוח לעבר הירדן כל עוד שצה"ל לא חסם את הדרך; אני סברתי כי יש להיכנע – ואני הכרעתי את הכף; ולכן קבלתם את חברון ללא ירייה"... עוד באותו לילה ממשרדי במטכ"ל לקחתי ארון קודש, ספר תורה ותשמישי קדושה. ביקשתי להזדרז ולקבוע עובדות ולדאוג כי יישמר במערה הסדר הראוי, באמצעות קצין אחראי על המערה... ב"אהל אברהם" הוכנסו כל הפריטים האלה, כבר אור ליום שישי ל' אייר; ביקשתי מ"חיל הנדסה" לכסות את כל השטיחים;

במשך החודש בו "חיל הנדסה" פעל לשם שיפוצים במערה, נסגרה המערה לערבים זולת "עזרת הנשים" שלהם. עד אשר משה דיין פגש בג'עברי ובקאדי של המערה ועשה עמם הסכם; סופר לי על הסכם זה על ידי משה דיין בכנסת ביום בו נחוג הנצחון של מלחמת ששת הימים. "הוסכם כי תינתן להם בחזרה מערת המכפלה" אמר. **אחזה בי תדהמה.** קיבלתי הוראה בכתב משר הביטחון והרמטכ"ל, יצחק רבין, לפיה:

א. עלי להוריד את הדגל מן המערה המהווה מסגד מוסלמי.

ב. עלי להוציא את ספר התורה וארון הקודש ואביזרי הקודש מן המערה.

ג. בתוקף תפקידי כממונה על המקומות הקדושים תחת הממשל הצבאי, עלי להורות ליהודים הנכנסים למערה לחלוץ את נעליים כנהוג במסגדים.

לא האמנתי למראה עיני. עליתי מייד למשה דיין והבהרתי לו דברים קשים מאוד. האם ידוע לך כי הנך מסגיר את המקום השני בקדושתו בארץ ישראל – מערת המכפלה, המקום שנקנה ע"י אברהם אבינו, בו במשך אלפי שנים התפללו יהודים בבית כנסת ששהה בתוך המערה, עד אשר נאסרה עלינו הכניסה כליל ע"י הממלוכים. עם ישראל לא יסלח לך, אין זה מסגד, הם הפכו מקום יהודי למסגד ואף לכנסייה ושוב למסגד. **זו זכותנו להישאר כאן, שכן שבנו אל מקום יהודי שנשדד ממנו.** הוספתי ואמרתי – "על הדגל לא אתווכח איתך – אדוני השר – אף על פי שלפי דעתי על הדגל להוסיף ולהתנוסס מעל המערה, אני לא אוריד את הדגל אבל אם תשלח קצין להורידו לא אצא למאבק אל כך; אולם לגבי שתי ההוראות הנוספות – לא אתן להוציא את ספר התורה, או את ארון הקודש ולא אתן כי יחלצו נעליים בהיכנס יהודים למערה.

היו לו דרכים משלו לנהל ויכוחים עם כל האלופים. היה מאפשר לדבר, ועל כן דברתי שעה וחצי על מערת המכפלה – ההיבטים ההיסטוריים שלה ועל מקומה בתודעה היהודית אחרי הר הבית. חשבתי כי שכנעתיו. אלא שעל מפתן הדלת, שב והתעקש כי אמלא הוראותיו האמורות. הודעתי לו מפורשות כי לא אקיימן ובזה אני מסרב פקודות אלה. עזבתי את המשרד שלו במנוסה.

במשרדי ניסחתי מכתב למשה דיין. האמנתי כי מכתב זה ישנה את דעתו באורח מוחלט. למחרת, לפנות ערב, קבלתי מכתב מהמטכ"ל ובו תיקון שתי ההוראות האחרונות, לפיו ביצוען נדחה עד להוראה חדשה... ואמנם מאותו יום החל להצר צעדי באשר לנהלי את סדרי מערת המכפלה; הורה כי עלי להימנע מלהתפלל בקול רם במערת המכפלה וכי עלי לבוא אליה כאדם פרטי. כמובן שנהגתי כפי שאני מבין. אלא שמערכת היחסים בינינו נעשתה מתוחה.

משה דיין שלח סרן להוריד את הדגל מעל המערה. היו לי תוכניות להיכנס לתוככי חלקי המערה הפנימיים, כדי למנוע חיכוכים עם הואקף בקשנו להיכנס מבחוץ דרך בור ענק המצוי דרומה למערת המכפלה. חשבתי, כי יוקם בית כנסת, ממנו נוכל להיכנס לאולמות התת קרקעיים של המערה. ואכן הבאנו כלים מתאימים, קומפרסורים. אלא שנכזבה תוחלתנו, משנתגלתה מטרת עבודתנו. המושל קיבל מערבים מידע על מעשינו, הלה העביר את המידע למשה דיין והאחרון הורה להפסיק לאלתר את העבודות. משה דיין, באופן קבוע, נקט עמדה השוללת כל מעשה מצדנו, שנועד לקדם את אחיזתנו במערה.

אלו ימים, שכבר הותרה הכניסה לערבים ושבה המערה לשגרה, בה היא מתפקדת כמסגד מוסלמי לכל דבר. ידעו כי שר הביטחון יעמוד לצדם ויעניק להם גיבוי ואט אט החלו להתגבש זמני תפילה. משה דיין התעקש, כי בימי שישי לא נורשה להתפלל במערת המכפלה. מעבר לעקרון ברזל זה, חלוקת הזמנים הייתה נתונה לשינויים גדולים מאוד, מיום ליום. לולא נאבקנו כבר בימים הראשונים של שיבתנו למקום – ספק אם יכולנו להתפלל ולהיכנס כיום; דבר שנראה לנו מובן מאליו. לולא נלחמנו בשצף קצף, היו מחזירים אותנו למצב "המדרגה השביעית". משה דיין ביקש, למעשה, להשוות את מעמדה של מערת המכפלה למעמד הר הבית; הרוצה לקרא רומן על הר הבית הרשות בידו, המעוניין לקרא פרקי תהילים יעצר לאלתר. כל עוד הינך מתייחס כאל אתר תיירותי, אותו הינך פוקד כתייר – הרשות בידך. לא כן אם תתייחס אל האתר כאל מקום תפילה יהודי, שכן, לדידו, היה זה מסגד מוסלמי.

(...מתאר ניסיונות לחפירה במערה לגילוי סודותיה...)

"זהו אפוא חלקי בפרשת המערה בהיותי משרת בצה"ל. לדאבוני בפוגרום של שנת תשל"ז, במערת המכפלה, נשרף ארון הקודש ונקרע ספר התורה, שהכנסתי בתום מלחמת ששת הימים. מיד עם היוודע דבר הפוגרום, כרב הראשי לישראל, הפעם, לקחתי ספר תורה, שאני תקווה כי עוד קוראים בו במערת המכפלה. סידרתי את הלוויית הגווילים של ספר התורה לתוך בית העלמין היהודי אשר בחברון, אלא שאלו ימים אחרים ותקופה חדשה.

ללא המאבק הנחוש שלנו, היינו היום מחוץ למערת המכפלה כמו שאנו היום מחוץ להר הבית".

דגל ישראל מ ף על מערת המכפלה

אלוף עוזי נרקיס
בשעות אלו כבש אליעזר אמיתי את חברון. למעשה – נכנס אליה. ציפינו להתנגדות קשה בחברון, מחמת השם שיצא לבניה כלוחמים אכזריים וגם משום שידענו שכוח ניכר של הלגיון חונה בעיר. משום כך ניתנה לחטיבה הפקודה להרעיש את העיר היטב לפני שתפרוץ לתוכה.

אבל כאשר קרב הטור של אליעזר אמיתי אל העיר – לא היה כל זכר לאנשי הלגיון. הם חמקו בלילה מזרחה, חלקם זרקו את נשקם ומדיהם ונבלעו באוכלוסייה; עשרים ה"צנטוריונים" שחנו בחברון נמצאו נטושים בואדיות שבמדבר יהודה. אפילו לא ניסו לחבל בהם. תחת זאת, התנוסס דגל לבן על כל בניין בעיר. לאחר ימים אמר לי אמיתי:

"ליבי לא מלאני להרעיש עיר נכנעת..."
הוא השתלט על העיר ושלח את הטור של צביקה עופר דרומה, לכיוון באר-שבע. שעה קלה לאחר מכן הגיע לחברון הטור של רס"ן עמוס, שעבר דרך חלחול ומצא אף אותה סגורה ומסוגרת, רחובות ריקים, תריסים מוגפים, ודגל לבן מעל כל בית.

עמוס רק זה הגיע אל מערת המכפלה – וקומנדקר נעצר לידו בחריקת בלמים. הרב גורן ועמו ספר תורה, שופר ופמליה.

הרב משולהב המבט נשא ברכה. אחר כך נפלה עינו על הדגל הישראלי המאולתר שהונף על הזחל"ם של עמוס. הוא אמר: "קרוב את הזחל"ם אל הקיר. אני רוצה להניף את הדגל על מערת המכפלה".

ודגל ישראל הונף על קברי האבות.
אחת ירושלים, עם עובד, תשל"ה, עמ' 361

חזרנו למערת המכפלה

מיכאל ששר
לרגע הייתי כחולם, כמרחף באוויר, לא מעלמא הדין ואז... מתקרבים לציוני קברי האבות. פסוקי תהילים פורצים מאליהם מן הפה והכל "נשבר". פרצתי בבכי של שמחה והתרגשות. מאות שנים ביקשו יהודים להיכנס למקום קדוש זה, למוסלמים וליהודים כאחד,

ולא ניתן להם הדבר ועתה – הנה אנחנו בפנים בקלות

כזאת. מדוע זכינו דווקא אנחנו לזאת?